

but among Slavic too. It helps to get a general understanding of the concept, as well as to focus on its main features. Cultureme is a linguistic phenomenon which arises out of a culture, especially reflection of people on their own culture. Each culture has its own special culturemes, whose number is constantly growing. It is worth noting that cultureme exists at the level of the national language image of the world and can be grasped only through the cultural context.

Key words: cultureme, linguistics, national language image, phenomenon of culture, character, idiom.

Стаття надійшла до редколегії
12.01.2015 р.

УДК 81'23:81'39

Ольга Загородня

Семантичні доміанти в структурі суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу української та зарубіжної молоді

У статті проаналізовано структуру й змістове наповнення асоціативних макрополів суспільно-політичного змісту, що конструюють суспільно-політичні фрагменти мовної картини світу української та зарубіжної молоді; визначено найчастотніші асоціації респондентів, пов'язані із сучасними політичними реаліями, що можуть бути визначені як семантичні доміанти відповідного фрагмента мовних картин світу; розглянуто форми репрезентації цих доміант у структурах різномовних фрагментів. Проведено порівняльну характеристику осмислення сукупності еквівалентних різномовних понять носіями українських і західних національно-культурних цінностей як ілюстрацію спільних та відмінних рис у сприйнятті політичних ідеалів, що є актуальним в умовах сучасних блискавичних суспільно-політичних трансформацій не лише в українському суспільстві, але й за кордоном. Роботу написано на основі «живого» мовного матеріалу, отриманого за допомогою вільного асоціативного експерименту, проведеного серед студентів вищих навчальних закладів України та Канади. Дані оброблено за допомогою комп'ютерної програми, що була створена відповідно до вимог дослідження. Виявлено високу залежність змістового асоціативного наповнення суспільно-політичного фрагмента носіїв неспоріднених мов від екстралінгвістичних чинників: етнічної однорідності чи неоднорідності суспільства, державного управління, змін у суспільно-політичній сфері країни. Визначено вищу мобільність та експресивність української мовної свідомості, порівняно з іноземною. У структурі асоціативного макрополя українців спостерігаються великі асоціативні угруповання на позначення однієї семантичної доміанти, тоді як у мовній свідомості носіїв англійської мови такі доміанти представлено одиничними асоціатами з високою частотністю.

Ключові слова: фрагмент мовної картини світу, суспільно-політична лексика, асоціативне макрополе, асоціат, ядро, периферія, семантична доміанта.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження мовної картини світу в різних аспектах за допомогою широкого спектра методів залишається актуальним напрямом у різних галузях сучасної лінгвістичної науки. Оскільки мовна картина світу – дуже складне явище і за структурою, і за змістом, то логічним розв'язком цих труднощів є дослідження окремих фрагментів мовної картини світу (так званих семантичних ареалів або доменів) чи навіть окремих її складників (концептів, структурних рівнів, лексико-семантичних і граматичних структурних зв'язків тощо). Суспільно-політичний фрагмент мовної картини світу, досліджений на експериментальному матеріалі, викликати неабиякий інтерес не тільки в мовознавців, а й політологів, соціологів, психологів, митців художнього слова, оскільки відобразить певний зріз сьогоденної суспільної свідомості, що сприймає сучасні політичні реалії в умовах швидких соціальних трансформацій, осмислює суспільно-політичні зміни та вносить корективи в актуальні значення звичних слів суспільно-політичного змісту. Мовна картина світу підвладна низці екстралінгвістичних впливів. Суспільно-політичний фрагмент – найбільш динамічний, оскільки політичний простір будь-якої країни зазнає певних змін щоразу зі зміною політичних авторитетів, що неодмінно відображається в суспільстві й мові народу.

Сучасний українець опинився в ситуації бурхливого переосмислення свого суспільно-політичного життя, мовна свідомість зазнала певних трансформацій, мовні смисли адаптувалися до реалій і

відбили їх. Особливо цікавим, на нашу думку, у мовах, з одного боку, наслідування західних культурних цінностей, а з іншого – обстоювання національно-культурної гідності українським суспільством, стає дослідження спільних і відмінних рис в осмисленні певних суспільно-політичних реалій молоддю українського й англomовного культурних середовищ, що відобразить спільне та відмінне в баченні політичного життя відповідних країн і світу загалом. Виділення семантичних домінант у суспільно-політичних мовних стереотипах проілюструє найбільш значущі на сьогодні у свідомості української та зарубіжної молоді поняття в межах охопленого лексичного фрагмента суспільно-політичного спрямування. Аналіз структури асоціативних макрополів, представлений масивом асоціатів на всю сукупність стимульних суспільно-політичних лексем, виявить закономірності у формах репрезентації релевантних понять у мовній свідомості носіїв різних культур, продемонструє спільні стратегії та розбіжності в асоціюванні українською та англomовною свідомістю в межах обраного фрагмента мовної картини світу та її охопленого обсягу. Такий аналіз зацікавить фахівців з когнітивної лінгвістики, психоетнолінгвістів, лінгвокультурологів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідження суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу поєднує в собі два аспекти. По-перше, це дослідження суспільно-політичної лексики, її актуальних значень, актуалізованих лексико-семантичних варіантів багатозначних слів, характеру організації лексичних одиниць у структурі відповідного фрагмента лексикону. По-друге, це дослідження суспільної свідомості, що виражає себе у відповідному фрагменті змісту, уключає всі наслідки інтралінгвальних, міжлінгвальних та екстралінгвальних впливів та, трансформуючись в них, змінює й мовну картину світу її носіїв. Суспільно-політична лексика як об'єкт мовознавчого аналізу приваблювала багатьох дослідників: А. А. Бурячка, А. Л. Голованського, І. Ф. Протченка, О. Л. Литвина, Т. П. Клімушенко, Л. А. Мурадову, Т. Б. Крючкову, І. В. Холявко, Л. Л. Михайленко та інших [4; 7; 12; 15]. У мовознавчих дослідженнях суспільно-політичного дискурсу впродовж багатьох десятиріч панує текстоцентричний підхід. Джерелами дослідницького матеріалу, зазвичай, слугують засоби масової інформації, публіцистичні та художні твори, тексти політичних промов тощо. Суспільно-політична лексика здебільшого вивчається в структурно-семантичному та функціональному аспектах. Поширені дослідження, пов'язані з проблемою становлення й збагачення суспільно-політичного лексикону в конкретний історичний період, що є актуальною демонстрацією тих трансформаційних процесів, у які занурюється суспільство на зламі століть. До таких робіт слід віднести розвідки Л. Л. Михайленко, І. В. Холявко, Г. Климчук, М. А. Жовтobрюха. У цих дослідженнях велику увагу приділено проблемам класифікації та структурування лексики суспільно-політичного змісту. Неоднозначні тлумачення самого поняття *суспільно-політична лексика*, його обсягу й змісту, роботи спрямовані на роз'яснення критеріїв розмежування «лексики політичної комунікації» та «суспільно-політичної термінології». Утім сучасна наукова спільнота приділяє дуже мало уваги експериментальним дослідженням суспільно-політичного фрагмента лексикону. Серед досліджень на матеріалі «живого» мовного матеріалу (такого матеріалу, що отриманий безпосередньо від мовця, на відміну від опосередкованого письмовими текстами), що є зрізом актуальної мовної свідомості, слід відзначити лише поодинокі розвідки, тоді як ретельний, багатоаспектний, комплексний аналіз суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу відсутній. До експериментальних досліджень сучасної суспільно-політичної сфери в мовознавстві належить робота Д. Белан [1], котра досліджувала асоціативну структуру значень абстрактних іменників політичних слоганів передвиборчої кампанії 2012 р., а також наукова праця Н. О. Слепиніної [13], у якій проаналізовані асоціативні поля порівняно невеликого списку стимульних лексем суспільно-політичного змісту. Ці окремі роботи є доцільними спробами представити аналіз суспільно-політичної лексики в психолінгвістичному аспекті, а також прикладами застосування словоцентричного підходу в дослідженні семантики лексичних одиниць. Водночас на сьогодні вільний асоціативний експеримент завдяки гнучкості використання стає досить потужним інструментом вивчення різних аспектів і фрагментів мовних картин світу і українського, й інших соціумів [2; 8]. Його активно використовують для дослідження окремих тематичних фрагментів мовної картини світу (Т. Є. Недашківська – лексика сфери державної служби, Л. В. Кушмар – лексика економічної сфери, О. В. Денисевич – лексика реклами, національно-культурної специфіки сприйняття лексичних одиниць – Т. В. Бісовецька, К. І. Мізін, гендерних досліджень – О. І. Горошко). Вільний асоціативний експеримент і сам уже став об'єктом наукових описів (О. І. Горошко, О. Я. Сурмач). З огляду на викладене вище, пропонуємо застосування вільного асо-

ціативного експерименту для ретельного аналізу суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу українців. Такий підхід поєднає семантико-структурний, функціональний, психолінгвістичний, етнопсихолінгвістичний аспекти дослідження суспільно-політичної лексики – з боку лінгвістики, а також стане фактором об'єднання суспільно-політичної, культурологічної, соціологічної площини існування та функціонування мовної свідомості – з боку екстралінгвальних поглядів.

Мета статті – аналіз асоціативного макрополя окремого набору стимулів-лексем суспільно-політичного змісту, визначення елементів його структури, ядерних асоціатів та асоціативних угруповань, що можуть бути представлені як семантичні доміанти суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу респондентів; порівняльна характеристика семантичних доміант і форм їх репрезентації носіями неспоріднених мов: української й англійської; аналіз осмислення сучасних політичних реалій українською молоддю, порівняно із західною.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У дослідженні суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу, як зазначали вище, використано вільний асоціативний експеримент в усно-письмовій формі. Респондентам пропонували записати першу асоціацію (слово, словосполучення, речення, знак без огляду на мову їх вираження й функціонально-стилістичну належність), яка спаде на думку одразу ж після почутого слова-стимула. Респондентами виступили молоді люди віком 17–30 років, студенти вищих начальних закладів України й Канади. Загальна кількість респондентів – 50 (25 українців і 25 іноземців). З огляду на складність проведення вільного асоціативного експерименту за кордоном (серед труднощів проведення процедури називали брак мотивації в канадських студентів, відмову напружуватися для виконання незвичних дій) кількість українських інформантів була обмежена на цьому етапі дослідження задля об'єктивного порівняльного аналізу. Проте загальновідомо, що реакції людей значною мірою збігаються, тому число інформантів може бути 30 або навіть менше [9]. До того ж, завдяки значній кількості стимулів, що пред'являють респондентам, і великій масі генерованих ними асоціатів і асоціативних зв'язків навіть невелика кількість інформантів надає достатньо даних для аналізу закономірностей. Стимульний список нашого дослідження склав 35 одиниць української суспільно-політичної лексики та 35 їх англомовних еквівалентів. Кожній із двох груп респондентів пред'являвся список стимулів мовою їх звичного оточення: українською – українцям, англійською – канадцям.

У лінгвістичній літературі є різні визначення поняття *суспільно-політична лексика*. Як зазначали вище, обсяг поняття й критерії розмежування окремих тематичних груп – складників суспільно-політичного лексичного шару – варіюються від автора до автора. Так, суспільно-політична лексика, за тлумачним словником, – це «особливий шар термінологічної лексики, що займає проміжне місце між функціонально обмеженими терміносистемами, позбавленими емоційно-експресивно лексики, із якою він постійно інтерферує, що робить диференційну межу між ними мінливою, рухливою» [6, с. 468]. Т. І. Панько зазначає, що суспільно-політична лексика «створює не строго замкнену термінологічну систему, а систему більш вільних лексичних одиниць, ядро якої складають терміни» [11, с. 110–111]. Н. О. Яценко вважає, що суспільно-політична лексика – це група слів, властива для періодичної преси й публіцистичного стилю [16]. І. Ф. Протченко визначає суспільно-політичну лексику як частину словника, яку складають назви явищ та понять зі сфери суспільно-політичного життя, тобто зі сфери політичної, соціально-економічної, світоглядно-філософської [12]. Ми визначаємо цей пласт лексики, наслідуючи думку І. В. Холявко, як «неоднорідну за складом макроструктуру одиниць різного походження, спрямованих ідеологічно та спеціалізованих лексично, семантично й фразеологічно для вираження понять із галузі суспільного, політичного, соціального, економічного, морально-етичного життя соціуму» [15, с. 5]. Стимульний список для нашого дослідження сформовано на основі двох джерел: 1) аналізу тлумачних словників української мови, спеціалізованих словників суспільно-політичних термінів, у тому числі словника термінів Європейського Союзу, енциклопедій політичної думки; 2) за даними попереднього вільного асоціативного експерименту, стимулами якого стали лексеми «суспільство», «політика», «суспільно-політичний», унаслідок чого з масиву отриманих асоціатів відібрано найбільш частотні одиниці, що відобразили уявлення самих респондентів про сферу суспільно-політичного життя й найбільш актуальних, значимих понять у ній.

Англомовний список стимулів складено на основі сформованого україномовного після аналізу дефініцій тлумачних словників англійської мови.

У відборі інструментарію та проведенні процедури вільного асоціативного експерименту в Україні й Канаді ми прагнули до якомога більшої тотожності, що максимально об'єктивує порівняльний аспект дослідження.

Під час експерименту отримано 944 асоціати на україномовний стимульний список і 826 асоціатів за англomовним списком. Ураховуючи, що ми аналізували не лише асоціати, а й асоціативні зв'язки як окремі одиниці, кількість джерельного матеріалу збільшується удвічі в кожному мовному блоці. Отже, загальна кількість реакцій на обрані стимули та при обраній кількості респондентів складає понад 1500 (1884 укр., 1652 англ.), і це дає підстави говорити про об'єктивний зріз суспільної свідомості й достатній масив асоціатів для аналізу семантичних домінант та структури асоціативного макрополя. Отриманий матеріал опрацьовували за допомогою спеціально розробленої в межах дослідження комп'ютерної програми.

Аналіз отриманих даних проводили в декількох аспектах. По-перше, аналізували асоціативні поля окремих стимулів як структурних одиниць суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу, що стане предметом подальших описів; по-друге, аналізували весь масив асоціатів, отриманих на повний список стимулів кожної групи для виділення найчастотніших асоціацій, до яких спонукає респондентів суспільно-політична сфера в сучасних умовах. Цей масив асоціатів розуміємо як асоціативне макрополе, у якому виявилися структурні елементи, подібні до структурних елементів звичних асоціативних полів стимулів, зафіксованих у словниках: ядра й периферії. Найчастотніші асоціації макрополя розглядаємо як макроядро мовної картини світу респондентів, її найбільш актуальний зміст. Ці ядерні асоціати в усьому масиві реакцій насамперед розуміємо як семантичні домінанти суспільно-політичного фрагмента мовної картини світу української та закордонної молоді.

Отже, основними семантичними домінантами (макроядерними асоціатами) у суспільно-політичному фрагменті мовної картини світу української молоді на сучасному етапі є поняття *Україна (0,044)*, *президент (0,018)*. Слід сказати, що питома частка асоціатів, які виражають належність до національного (*Україна, українець, українка, українці, український, своєї держави України, Єдина Україна, українське серце, український народ; захищати, розвивати Україну; – Слава Україні! – Героям слава!*) досить велика, сукупний коефіцієнт частотності 0,090. Такі семантико-тематичні угруповання асоціатів, що виражають певний денотат різними мовними формами (у цьому прикладі денотатом стане поняття *національне*, а формами репрезентації – зазначений набір асоціатів, що називають це національне), також, на нашу думку, можна вважати семантичними домінантами, адже вони виражають певний релевантний зміст у мовній свідомості носія і є, за спостереженнями, не поодинокими, а повторюваними елементами. У суспільно-політичному фрагменті мовної картини світу молоді Канади семантичною домінантою (макроядерним асоціатом) виявилася лексема *Canada (0,034)*. Бачимо, що країна проживання для респондентів обох груп – найбільш значуще поняття. Проте в сприйманні національного спостерігаємо деякі відмінності. Це зумовлено екстралінгвістичним фактором етнічної однорідності / неоднорідності суспільств. Суспільство Канади багатокультурне й багатомовне, тому в означенні національного спостерігаємо більшу різноманітність, ніж в українських респондентів. Так, питома частка асоціатів, які виражають національне в англomовній групі респондентів (*Canada, Canadian, India, Indian*), виражена в сукупному коефіцієнті частотності 0,063, що все ж таки є значно нижчою порівняно з відповідним показником в українській групі респондентів. Асоціат *President (0,001)* в суспільно-політичному фрагменті канадських респондентів перебуває далеко на периферії асоціативного поля, що істотно відрізняється від українського фрагмента, у якому цей асоціат посідає місце в ядрі (*президент 0,018*). Хоча потрібно зауважити, що при цьому канадці досить часто відзначають ім'я свого чинного прем'єр-міністра. Бачимо вплив екстралінгвального фактора державного управління на мовну картину світу носіїв культур.

Весь масив асоціатів, отриманих на різні стимули від усієї кількості респондентів, як уже зазначали вище, можна розглядати як асоціативне макрополе за аналогією з асоціативними мікрополями окремих стимулів. Відповідно, у цьому макрополі ми виділяємо три рівні: макроядро, ближню периферію, віддалену периферію. Ближня периферія також варта уваги, оскільки містить не менш значущі поняття для відповідної групи респондентів. У межах цього дослідження елементами ближньої периферії вважаємо всі асоціати з коефіцієнтом частотності не менше ніж 0,005. Так, на ближній периферії в українському суспільно-політичному фрагменті визначено такі поняття: *українець (0,015)*; *Майдан (0,013)*; *зміни (0,012)*; *народ (0,008)*; *свобода (0,008)*; *державна (0,007)*; *допомога (0,007)*;

символ (0,007); вибори (0,006); люди (0,006), закон (0,006); уряд (0,005); об'єднання (0,005); незалежність (0,005). Серед персоналій і назв країн виділено такі, як Путін (0,011), Яценюк (0,007), Росія (0,007). А персоналії Азаров, Янукович опинилися на віддаленій периферії, проте сукупна частка асоціатів за ними також не мала: Азаров (Азаров, Азіров) 0,008; Янукович (Янукович, Яник) 0,005. Оскільки опитування проводили в період із березня 2014-го до березня 2015 р., то бачимо, як швидко відбуваються зміни в мовній картині світу разом зі зміною суспільно-політичної ситуації.

В англomовному суспільно-політичному фрагменті на ближній периферії виділяємо такі асоціати: *freedom* (0,015); *vote* (*vote*, *voting*) 0,015; *change* (0,012); *corruption* (*corruption*, *corrupt*, *corrupted*) (0,011); *war* (0,010); *pride* (0,007); *important* (0,007); *money* (0,007); *democracy* (0,006); *rules* (0,006); *country* (0,006); *politics* (0,005); *peace* (0,005); *good* (0,005); *law* (0,005); *leader* (0,005); *group* (0,005); *must* (0,005); *people* (0,005); *government* (0,005); *liberal* (0,005). Серед персоналій і назв країн високу частотність отримали імена прем'єр-міністра Канади Стівена Гарпера й чинного Президента Сполучених Штатів Барака Обама, а також Сполучені Штати Америки: *Stephen Harper* (0,016); *USA* (0,016); *Barack Obama* (0,007). Трохи нижчу частотність, залишаючись у межах ближньої периферії, займає ім'я світового диктатора минулого Гітлера й назви штатів Канади (штату проживання і сусіднього): *Hitler* (0,006); *Ontario* (0,005); *Quebec* (0,005). Зазначимо, що і в українському фрагменті з'являється асоціат *Гітлер* (0,004), але не на ближній, а на віддаленій периферії асоціативного макрополя. При цьому український фрагмент містить велику частку асоціатів, присвячених сучасним революційним подіям в Україні – семантична домінанта «революція»: *Владу народу!*; *Помаранчева (революція)*; *Геть!*; *Слава Україні!* – *Героям слава!*; *АТО*; *Правий сектор*; *Єдина країна*; *Майдан*; *Небесна Сотня* та ін. І хоча вони здебільшого розміщені на віддаленій периферії (за винятком ядерного асоціату *Майдан*), сукупний коефіцієнт частотності становить 0,042. Таких великих угруповань не спостерігаємо в англomовному фрагменті. Він більш різномірний і нейтральний, ніж український, хоча в ньому простежено окремі досить стійкі елементи на рівні окремих асоціатів, а не тематичних груп: *freedom* (0,015); *corruption* (*corruption*, *corrupt*, *corrupted*) 0,011; *war* (0,010). Тематичні групи в англomовному фрагменті, якщо й трапляються, містять значно меншу кількість асоціативних варіацій, ніж українські. Для порівняння: значуще поняття свободи в українському фрагменті передано двома семантичними домінантами: *свобода* та *воля*. При цьому кожна з них виражена в мовній картині світу респондентів набором асоціатів: *свобода* (*свобода*, *свободи* (у синтагматичних зв'язках), *партія «Свобода»*, *свободівець*, *усвідомлення свободи*) 0,012 (сукупний коефіцієнт частотності); *воля* (*воля*, *воля народу*, *вільно*, *бути вільним*, *бути вільним від влади*, *бути вільним від інших країн*) 0,010. Ці факти можуть свідчити про вищу мобільність української свідомості, порівняно з іноземною, і більшу здатність самої української мови до варіацій і форм вираження денотату, порівняно з англійською. Якщо торкнемося конотативного компонента порівнюваних фрагментів мовної картини світу, то відзначимо і тут істотну відмінність. Віддалена периферія українського фрагмента насичена великою кількістю емоційно-оцінних лексем переважно негативного змісту – семантична домінанта «оцінка політичної ситуації» (*продажні люди*, *розгільдяї*, *теля*, *змійне кубло*, *тупа трата часу*, *показовисько*, *свавілля*, *брехня*, *часом стадо*, *шахрайство* й ін.), сукупний коефіцієнт частотності – 0,024. В англomовному фрагменті відсутня така тенденція. Серед емоційно-оцінних зафіксовано на периферії поодинокі асоціати: *Huh?*; *waste of time*; *waste of money*; *brave heart*; *hate it*; *not enough* (сукупний коефіцієнт частотності – 0,007), – проте негативна оцінка суспільно-політичної сфери виражається поняттям *корупція*, яке міститься на ближній периферії мовної картини світу англomовного фрагмента й має високий коефіцієнт частотності як одна семантична одиниця, незважаючи на її граматичні та словотвірні варіації: *corruption* (*corruption*, *corrupt*, *corrupted*) 0,011.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У семантичних домінантах аналізованих різнокультурних суспільно-політичних фрагментах мовної картини світу української й західної молоді помітні спільні риси. До спільних належать країна проживання, імена чинних лідерів держав, національність, назви сусідніх країн і їх лідерів, поняття *свобода*, *зміни*, *закон*, *уряд*, *люди*, *вибори*. До відмінних, власне національно-культурних рис в українському фрагменті слід віднести поняття *майдан*, *народ*, *допомога*, *символ*, *об'єднання*, *незалежність*. В англomовному фрагменті це такі поняття, як *війна*, *гордість*, *гроші*, *важливий*, *демократія*, *корупція*, *мир*, *лідер*, *політика*, *повинен*.

Ці відмінності, відбиті мовною картиною світу, наочно демонструють і підтверджують різницю в соціальному позиціонуванні особистості в соціумах різних культур: українці схильні до колективізму, а західна особистість цінує індивідуалізм і можливості її прояву в суспільстві.

У структурі різномовних асоціативних макрополів, що є одночасно суспільно-політичними фрагментами мовної картини світу респондентів, також спостерігаються істотні відмінності. В українському фрагменті наявні великі асоціативні угруповання, що є вираженням семантичних доміант *свободи, змін, революції, оцінки політичної ситуації*. В англomовному фрагменті ці доміанти виражені не угрупованнями, а окремими лексемами (асоціатами з високою частотністю). Тематична група, що містить оцінку політичної ситуації, є значно ширшою в українському фрагменті у порівнянні з іноземним.

Перспективами подальших досліджень убачаємо розширення стимульного інструментарію та інформантської аудиторії для уникнення суб'єктивізму в тлумаченні мовної картини світу, для визначення динаміки та можливих змін у реєстрі семантично релевантних понять у суспільно-політичному фрагменті мовної картини світу носіїв неспоріднених мов. Збільшення кількості опитуваних може вплинути і на структуру асоціативного макрополя, змінюючи межі між ядром та периферією різних рівнів. Докладнішого аналізу потребують також окремі складові фрагментів: стимульні лексеми і їх асоціативні мікрополя. Порівняльна характеристика асоціативних полів стимулів відобразить спільне й відмінне в сприйманні еквівалентних лексем носіями різних культур. Аналіз конотативного компонента відповідних фрагментів, глибший аналіз експресивної та емоційно-оцінної лексики в асоціативних полях визначить ступінь і характер емоційності в сприйманні суспільно-політичних реалій членами неспоріднених суспільств.

Джерела та література

1. Белан Д. Абстрактні іменники у політичних слоганах (на матеріалі експериментальних досліджень політичних слоганів передвиборчої кампанії 2012 року) [Електронний ресурс] / Д. Белан. – Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:80080/bitstream/123456789/5995/1/6-10.pdf>
2. Бісовецька Т. В. Відображення мовної свідомості українців, німців, поляків у номінативних одиницях на позначення соціального статусу людини (за даними вільного асоціативного експерименту) / Т. В. Бісовецька [Електронний ресурс] // Стратегії і тактики мовної особистості у міжкультурній комунікації : наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – Вип. 4. – К., 2009. – Режим доступу : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3618/1/Bisovetska.pdf>
3. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма : монографія / Е. И. Горошко. – Москва ; Харьков : ИНЖЭК, 2003 – 440 с.
4. Деякі теоретичні засади функціонального вивчення суспільно-політичної лексики української мови // Наука і сучасність : зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2001. – Т. XXIX. – 286 с.
5. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1970. – 320 с.
6. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко ; худож. оформл. С. А. Пяткова. – Х. : Фоліо, 2003. – 540 с.
7. Михайленко Л. Л. Динаміка суспільно-політичної лексики української мови кін. XX – поч. XXI ст. (на матеріалі мови українських засобів масової інформації) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Л. Михайленко ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні НАН України. – К., 2009. – 19 с.
8. Мізін К. І. Національна мовна свідомість крізь призму компаративно-асоціативних концептополів: психолінгвістичний експеримент (на матеріалі німецької та української мов) [Електронний ресурс] / К. І. Мізін. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-10671.html>
9. Мустайоки А. О лингвистических экспериментах / А. Мустайоки // Язык – система. Язык – текст. Язык – способность. – М. : ИРЯ РАН, 1995. – С. 155–160.
10. Недашківська Т. Є. Вільний асоціативний експеримент як метод наукового дослідження та можливості його застосування для вивчення проблем державної служби [Електронний ресурс] / Т. Є. Недашківська // Вісн. НАДУ. – 2013. – № 8. – С. 71–79. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/10618>
11. Панько Т. И. Соотношение интернационального и национального в общественно-политической терминологии восточнославянских языков / Т. И. Панько. – Львов : [б. и.], 1984. – 178 с.
12. Протченко И. Ф. Лексика и словообразование русского языка советской эпохи (социолінгвістический аспект) / И. Ф. Протченко. – Изд. 2-е, доп. – М. : [б. и.] 1985. – 271 с.
13. Слєпиніна Н. О. Асоціації: від теорії до практики [Електронний ресурс] / Н. О. Слєпиніна // Мова і культура. – 2013. – Вип. 16, т. 1. – С. 71–79. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mik_2013_16_1_13.pdf

14. Сурмач О. Я. Асоціативний експеримент та вербальні асоціації у психолінгвістичних дослідженнях [Електронний ресурс] / О. Я. Сурмач // Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації : матеріали I Міжнар. наук.-практ. заочної конф. / Наук. блог Нац. ун-ту «Острозька академія». – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012/asotsiatyvnyj-eksperyment-ta-verbalni-asotsiatsiji-u-psyholinhvistychnyh-doslidzhennyah>
15. Холявко И. В. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / И. В. Холявко. – Кіровоград, 2004. – 20 с.
16. Яценко Н. О. Політичні інновації в мовах сучасних засобів масової інформації [Електронний ресурс] / Н. О. Яценко ; Від. наук. термінології ; Ін-т укр. мови НАН України. – Режим доступу : <http://termin.org/goods/15-1-1-1/category/id81>

Загородняя Ольга. Семантические доминанты в структуре социально-политического фрагмента языковой картины мира украинской и зарубежной молодежи. В статье проанализированы структура и содержание ассоциативных макрополей социально-политического характера, которые конструируют социально-политические фрагменты языковой картины мира украинской и зарубежной молодежи. Обозначены самые частотные ассоциации респондентов, связываемые с современными политическими реалиями, которые могут быть определены как семантические доминанты соответствующего фрагмента языковых картин мира. Рассмотрены формы репрезентации этих доминант в структурах разноязычных фрагментов. Проведена сравнительная характеристика осмысления совокупности эквивалентных разноязычных понятий носителями украинских и западных национально-культурных ценностей как иллюстрация черт сходства и различия в восприятии политических идеалов, что является актуальным в условиях молниеносных социально-политических трансформаций не только в украинском обществе, но и за рубежом. Работа написана на основе «живого» языкового материала, полученного при помощи свободного ассоциативного эксперимента, проведенного среди студентов высших учебных заведений Украины и Канады. Данные обрабатывались при помощи компьютерной программы, которая была создана специально согласно задачам исследования. Выявлена высокая зависимость семантического наполнения социально-политического фрагмента носителей неродственных языков от экстралингвальных факторов: этнической однородности / неоднородности общества, государственного управления, перемен в социально-политической сфере. Определен более высокий уровень мобильности и экспрессивности украинского языкового сознания в сравнении с иностранным. В структуре ассоциативного макрополя украинцев прослеживаются крупные ассоциативные группировки для обозначения одной семантической доминанты, тогда как в языковом сознании носителей английского языка такие доминанты представлены единичными ассоциатами с высоким показателем частотности.

Ключевые слова: фрагмент языковой картины мира, социально-политическая лексика, ассоциативное макрополе, ассоциат, ядро, периферия, семантическая доминанта.

Zagorodnia Olga. Semantic Dominants in the Structure of Political Fragment of the Language World View of Young Ukrainians and Foreigners. The article deals with the analysis of the structure and content of the associative macro fields that construct political fragments of the language world view of the Ukrainian and foreign young people. The most frequent respondents' associations are elicited. These associations can be defined as semantic dominants of the corresponding fragments of the language world view. The representation forms of those dominants are also described. The comparative analysis of perception the number of Ukrainian and English lexical equivalents by representatives of Ukrainian and western culture was successfully carried on. The results describe similarities and differences in the treating the political ideals. It is very useful according to the fast change that is taking place in Ukrainian society as well as worldwide. The paper was done on the basis of free associative experiment which was conducted among the college students in Ukraine and Canada. The received data was analyzed with the help of the computer programme specially created for this very research. It was found out that semantics of the political fragment of the non-related languages native speakers is highly depends on such extralingual factors as society ethnic homogeneity / inhomogeneity, government, public administration, change in politics of the country. It is stated that Ukrainian linguistic mind is much more mobile and expressive in comparing with the foreign one. In the structure of Ukrainian associative macro field large groups of associations for defining one notion are common and that differs from the English one. Western people usually use one word for defining the notion while Ukrainians use much variety of forms. English semantic dominants usually consist of separate word with high frequency rate.

Key words: fragment of language world view, political lexis, associative macro field, association, core, periphery, semantic dominant.

Стаття надійшла до редколегії
15.01.2015 р.